

БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ РИЗИК-ФАКТОРИ ЙОГО ВИНИКНЕННЯ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

BANKRUPTCY OF THE ENTERPRISE: THE ESSENCE OF THE CONCEPT AND THE MAIN RISK FACTORS OF ITS ARISING IN THE HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS

УДК 338.4

<https://doi.org/10.32843/infrastuct37-34>

Жадан Т.А.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економічного аналізу та обліку

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Мельник О.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економічного аналізу та обліку

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Якименко-Терещенко Н.В.

д.е.н., професор,
завідувач кафедри економічного аналізу та обліку

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

У статті узагальнено та систематизовано існуючі трактування поняття «банкрутство», що дозволило виділити три підходи до його розуміння: економічний, фінансовий та юридичний. В результаті критичного аналізу виділених підходів уточнено економічну сутність поняття «банкрутство». В процесі дослідження з'ясовано, що для діагностики та прогнозування ймовірності настання банкрутства підприємства, важливе значення має визначення основних ризик-факторів його виникнення. Встановлено, що окрім загальних ризик-факторів виникнення банкрутства, будь-якому підприємству притаманні ще й специфічні, які пов'язані з особливостями виробництва того чи іншого виду продукції, реалізацією товарів чи наданням послуг, здійсненням певного виду економічної діяльності в тій чи іншій галузі, секторі економіки. З урахуванням специфіки діяльності суб'єктів господарювання готельно-ресторанного бізнесу виділені найбільш істотні зовнішні (прямого та опосередкованого впливу) та внутрішні ризик-фактори виникнення банкрутства з подальшою їх деталізацією і конкретизацією.

Ключові слова: банкрутство, неплатоспроможність, зовнішні та внутрішні ризик-фактори виникнення банкрутства, готельно-ресторанний бізнес.

В статті обобщены и систематизированы существующие трактовки понятия

«банкрутство», что позволило выделить три подхода к его пониманию: экономический, финансовый и юридический. В результате критического анализа выделенных подходов уточнено экономическую сущность понятия «банкрутство». В процессе исследования установлено, что для диагностики и прогнозирования вероятности наступления банкрутства предприятия, важное значение имеет определение основных факторов риска его возникновения. Установлено, что, кроме общих факторов риска возникновения банкрутства, любому предприятию присущи еще и специфические, связанные с особенностями производства того или иного вида продукции, реализацией товаров или оказанием услуг, осуществлением определенного вида экономической деятельности в той или иной отрасли, секторе экономики. С учетом специфики деятельности субъектов хозяйствования гостинично-ресторанного бизнеса выделены наиболее существенные внешние (прямого и опосредованного воздействия) и внутренние факторы риска возникновения банкрутства с последующей их детализацией и конкретизацией.

Ключевые слова: банкрутство, неплатежеспособность, внешние и внутренние факторы риска возникновения банкрутства, гостинично-ресторанний бизнес.

The article summarizes and systematizes the existing interpretations of the concept of "bankruptcy," which made it possible to distinguish three approaches to its understanding: economic, financial, and legal. From an economic point of view, the concept of "bankruptcy" is characterized as insolvency or inability of the debtor to satisfy the claims of creditors in full; financial – the implementation of catastrophic risks in the process of financial, operational and investment activities of the enterprise; legal – property relations between the debtor enterprise and its creditors, the interests of the state and society. As a result of a critical analysis of the selected approaches, the economic essence of the concept of "bankruptcy" is clarified, which is understood as the insolvency of an enterprise to restore its solvency and fulfill its obligations to creditors and the state, which are due. In the process of the study it was found that for the diagnosis and prediction of the likelihood of bankruptcy of the enterprise, it is important to determine the main risk factors for its occurrence. It has been established that in addition to the general risk factors for bankruptcy, any enterprise is also characterized by specific ones related to the particularities of the production of a particular type of product, the sale of goods or the provision of services, and the implementation of a certain type of economic activity in a particular industry or sector of the economy. Taking into account the specifics of the activities of hotel and restaurant business entities, the most significant external (direct and indirect impacts) and internal risk factors for bankruptcy are identified with their subsequent iconification. External risk factors for direct exposure include: demand, competition, consumers, suppliers, regulatory and institutional, industry; and indirect – international, political, economic, scientific and technological, geographical, environmental, socio-cultural, demographic. The internal risk factors for bankruptcy of hotel and restaurant business enterprises include: resource, production, economic, innovative, organizational.

Key words: bankruptcy, insolvency, external and internal risk factors for bankruptcy, hotel and restaurant business.

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізації економіки індустрія гостинності перебуває під впливом численних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, що суттєво стримує динаміку відтворення цього сектора національної економіки в порівнянні з розвинутими країнами світу. В процесі свого функціонування та розвитку підприємства готельно-ресторанного бізнесу України стикаються з низкою проблем, які пов'язані з неплатоспроможністю, збитковістю та кризою платежів, що в свою чергу призводить до

виникнення такого економічного явища як банкрутство. Щорічне зростання кількості збанкрутілих підприємств готельно-ресторанного бізнесу потребує пошуку найбільш ефективних шляхів, інструментів та методів управління ними з урахуванням специфіки їх діяльності та ризик-факторів виникнення банкрутства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим теоретичним, методичним і прикладним аспектам банкрутства підприємств присвячені праці таких відомих вітчизняних і зарубіжних вче-

них, як: Асєєва Н. В. [11], Бланк І.А. [6], Брейли Р. [7], Великий Ю.М. [8], Волот О.І. [13], Воронкова Т. Є. [5], Коваленко О.В. [12], Майерс С. [7], Рудика В.І. [8] та інших. Проте, ряд проблем виникнення банкрутства підприємств готельно-ресторанного бізнесу, пов'язаних зі специфікою їх діяльності та впливом зовнішніх і внутрішніх ризик-факторів, залишились все ще недостатньо дослідженими. Наявність невирішених проблем та суперечливість окремих питань, теоретична та практична значимість дослідження процесів виникнення банкрутства закладів готельно-ресторанного господарства обумовили вибір напряму дослідження.

Постановка завдання. Розкрити економічну сутність поняття «банкрутство», уточнити його зміст та визначити основні ризик-фактори виникнення банкрутства підприємств готельно-ресторанного бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розуміння економічної сутності поняття «банкрутство» спочатку розглянемо етимологію його походження в сучасній українській мові, а також трактування його в довідковій та науковій економічній і юридичній літературі.

Як зазначається в Етимологічному словнику української мови під ред. О. С. Мельничука, слово «банкрутство» має іноземне походження, проникло в українську мову через польську і російську, запозичене з французької та німецької мов (фр. "banqueroute" та нім. "bankrott" – банкрутство) та зводиться до італійської "banca rotta", що в перекладі означає «поламана лава» (контори банкрутів розбивали).

Різні підходи до розуміння сутності поняття «банкрутство» в довідковій, науковій економічній і юридичній літературі наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Підходи до розуміння сутності поняття «банкрутство» в довідковій, науковій економічній і юридичній літературі

Автор, джерело	Визначення
	Економічний підхід
Райзберг Б. А., Лозовський Л. Ш., Стародубцева О. Б. [1]	Банкрутство – це нездатність боржника платити за своїми зобов'язаннями, повернути борги в зв'язку з відсутністю у нього коштів для оплати.
Сабліна Н.В., Кривеженко В.В. [2]	Банкрутство є неспроможністю продовження суб'єктом своєї підприємницької діяльності внаслідок її економічної нерентабельності, безприбутковості
Берест М. М., Тимошенко А. П. [3]	Банкрутство – визнана судом неспроможність господарюючого суб'єкта виконувати свої зобов'язання та продовжувати підприємницьку діяльність внаслідок її економічної неефективності, що є негативним наслідком кризи, призводить до порушення фінансових відносин і ставить під загрозу подальше існування підприємства.
Фрай Р. [4, с. 6]	Банкрутство – це ринковий спосіб покарання підприємства за масштабні помилки в менеджменті
Воронкова Т. Є., Рибальченко Н. П. [5]	Банкрутство – це міра економічної та юридичної відповідальності господарюючого суб'єкта, виражена в припиненні його господарсько-фінансової діяльності за рішенням суду, у зв'язку з нездатністю задовольнити визнані правомірними вимоги кредиторів і виконати зобов'язання перед бюджетом через перевищення заборгованості над вартістю його майна.
	Фінансовий підхід
Бланк І.А. [6]	Банкрутство – встановлена в судовому порядку фінансова неспроможність підприємства, тобто нездатність підприємства задовольнити в установлені строки пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги та виконати зобов'язання перед бюджетом.
Брейлі Р., Майерс С. [7]	Банкрутство є узаконеним способом поглинання фірми кредиторами, якщо та не виконує свої зобов'язання
Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д. [8]	Банкрутство – абсолютна неплатоспроможність боржника, що є наслідком глибокої фінансової кризи, внаслідок якої підприємство не може задовольнити пред'явлені йому кредиторами вимоги
	Юридичний підхід
Яблонська А.С. [9]	Банкрутство – це одна із юридичних підстав ліквідації підприємства, яка виявляється у неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити у встановлений для цього термін пред'явлені йому кредиторами вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом.
Ст. 209 Господарського кодексу України	Банкрутство – це нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури
Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII	Банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури

Джерело: сформовано авторами на основі [1-9]

Отже, як видно з табл. 1, банкрутство є достатньо складним поняттям, яке можна охарактеризувати з різних точок зору: економічної, фінансової, юридичної тощо.

Так з економічної точки зору банкрутством є неспроможність або нездатність боржника платити за своїми зобов'язаннями перед кредиторами [1-5]. Тобто суб'єкт господарювання має стільки боргів і зобов'язань перед своїми кредиторами і бюджетом, що його майна (активів у ліквідній формі) не вистачає для задоволення їх вимог у визначені строки. Отже розкриття економічного змісту поняття «банкрутство» характеризується неспроможністю або нездатністю боржника задовольнити вимоги кредиторів у повному обсязі.

Ряд дослідників, серед яких зокрема Райзберг Б. А., Лозовський Л. Ш., Стародубцева О. Б., вважають, що «нездатність боржника платити за своїми зобов'язаннями» пов'язана з відсутністю у нього грошових коштів [1]. Погоджуючись з думкою Воронкової Т. Є., Рибальченко Н. П. [5], зазначимо, що банкрутами можуть бути і рентабельні підприємства, які мають грошові кошти. Відсутність у підприємства грошових коштів і матеріальних цінностей при наявності боргів – це рідкісна ситуація, яка має місце при умові, якщо сума збитків дорівнює сумі власних і залучених коштів.

Іноді в економічній літературі банкрутство розглядається як «спосіб покарання боржника» [4] або як «міра фінансової та юридичної відповідальності господарюючого суб'єкта» [5]. Як зазначають Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д., історично критерієм оцінки стану банкрутства боржника було наявність неповерненого боргу. В той же час процес управління банкрутством був спрямований на примушення боржника до повернення боргу, а у випадку неможливості цього – на покарання боржника [8]. Таким чином, з'ясування причин виникнення банкрутства було підпорядковано лише одній меті – визначенню міри відповідальності і покаранню боржника, і аж ніяк не відновленню його платоспроможності і фінансовому оздоровленню – санації.

Розглядаючи банкрутство з позицій фінансового менеджменту, Бланк І.О. звертає увагу на «реалізацію катастрофічних ризиків підприємства в процесі його фінансової діяльності», в результаті чого воно може виявитись «нездатним задовольнити у встановлені терміни пред'явлені з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом» [6]. Проте банкрутство може охоплювати не тільки фінансову діяльність підприємства, а й операційну та/або інвестиційну.

Юридичний аспект банкрутства з точки зору Берест М. М. та Тимошенко А. П. полягає у «перерозподілі власності» [3, с. 71], тобто маються на увазі майнові правовідносини між підприємством-боржником і кредиторами; Бутирської І. – в спе-

цифіці провадження справ про банкрутство, їх публічному характері, необхідністю охорони та захисту значної кількості протилежних за змістом інтересів учасників провадження цих справ [10, с. 89]; Асеевої Н. В. – у «знаходження балансу між інтересами кредитора, боржника, суспільства та держави шляхом застосування до боржника різноманітних передбачених законом процедур» [11, с. 13]. Цілком зрозумілими є інтереси кредиторів та боржника, перші з яких намагаються задовольнити власні вимоги, а другі – відновити свою платоспроможність. Інтерес держави полягає в тому, що у разі відновлення платоспроможності боржник знов почне сплачувати податки, зберуться робочі місця, а кредитори, отримавши задоволення власних вимог, самі не стануть банкрутами. Інтерес суспільства полягає у встановленні правової основи для нормального функціонування ринкової економіки [11].

Аналіз чинного законодавства України з питань банкрутства засвідчив, що його термінологія окрім поняття «банкрутство» містить ще й таке поняття як «неплатоспроможність», під якою в Кодексі України з процедур банкрутства розуміється «неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур, передбачених цим Кодексом». Виходячи з цього визначення, можна сказати, що спочатку виникає неплатоспроможність боржника, а потім за наявності певних умов (неможливості відновлення платоспроможності та задоволення вимог кредиторів) – банкрутство. Отже, основною ознакою банкрутства є неплатоспроможність боржника.

Таким чином, узагальнення та систематизація існуючих трактувань поняття «банкрутство» дозволяє запропонувати авторське визначення цієї категорії, відповідно до якого під ним розуміється неспроможність суб'єкта господарювання відновити свою платоспроможність і виконати свої зобов'язання перед кредиторами та державою, строк яких наступив.

Для діагностики та прогнозування ймовірності банкрутства підприємства важливе значення мають причини або ризик-фактори його виникнення. Під ризик-факторами виникнення банкрутства розуміються численні умови (події), які можуть виникнути та спричинити неспроможність боржника виконати свої зобов'язання перед кредиторами.

Ряд науковців ризик-фактори виникнення банкрутства по відношенню до суб'єкта господарювання поділяють на: об'єктивні, суб'єктивні та загальні [12]; екзогенні та ендогенні [13; 14]; зовнішні та внутрішні [12-14] тощо.

Коваленко О.В. та Скляренко К.В. [12] під об'єктивними ризик-факторами розуміють при-

чини банкрутства, які не залежать від волі і дій окремих людей, компаній і урядів (стихийні лиха, інші несприятливі природні явища, закономірності економічного розвитку – циклічність і кризи); суб'єктивними – помилкові дії керівництва та персоналу підприємства; загальними – ті ризик-фактори, які обумовлені ризиком підприємництва, природою ринку та його стихійністю [12].

Волот О.І., Бабич І.М., Ткаченко О.О. [13] до екзогенних ризик-факторів виникнення банкрутства підприємства відносять втрати від стихійного лиха, демографічні, економічні, технологічні, соціокультурні, рівень фінансової дисципліни, а ендогенних – старе обладнання, стратегічні цілі підприємства, організація маркетингу, рівень витрат, зміни в ринковому середовищі, збільшення кількості браку у виробництві [13]. Тобто екзогенні ризик-фактори пов'язані з зовнішніми причинами, а ендогенні – внутрішніми.

Ґрунтовний аналіз зовнішніх (екзогенних) та внутрішніх (ендогенних) ризик-факторів виникнення банкрутства підприємства наведено у праці Троц І. В. [14], яка пропонує їх об'єднувати в групи: зовнішні – в економічні, політичні, демографічні, природні, а внутрішні – у виробничі, управлінські, планування, організації та контролю [14].

Коваленко О.В. та Скляренко К.В. [12] вважають зовнішні ризик-фактори найбільш небезпечними, оскільки майже неможливо уникнути їх, а наслідки їх впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства можуть бути руйнівними. До зовнішніх ризик-факторів ними віднесено: економічні – темпи інфляції, ставки податків і банківських кредитів, курси валют, рівень доходів населення та ін.; політичні – дії та наміри центральної виконавчої та місцевої влади, їх ставлення до різних секторів економіки, регіонам країни та формам власності, наявність різних груп впливу в органах державної влади; ринкові – зміни в демографічній ситуації, життєві цикли виробів, рівень конкуренції тощо; технологічні – вплив науково-технологічного прогресу; соціокультурні – звичаї і традиції, ставлення людей до роботи, рівень добробуту і освіти населення, ставлення до приватного бізнесу та можливості самостійної підприємницької діяльності; міжнародні – глобалізація економіки, діяльність транснаціональних компаній, економічних і військово-політичних об'єднань [12].

Внутрішні ризик-фактори виникнення банкрутства підприємства на думку Коваленко О.В. та Скляренко К.В. [12] зумовлені помилковими діями менеджменту. До основних внутрішніх ризик-факторів ними віднесено: організаційні недоліки при створенні суб'єкта підприємницької діяльності; розширення бізнесу; відсутність довгострокової концепції розвитку; низьку кваліфікацію управлінського персоналу; відсутність власного капіталу; неефективну виробничо-комерційну та інвести-

ційну діяльність; низький рівень використання техніки, технології та організації виробництва; неефективне використання ресурсів; нераціональний розподіл прибутку [12]. В країнах з розвинутою економікою 2/3 всіх банкрутств підприємств спричиняються під впливом саме цих ризик-факторів.

Цікаву класифікацію причин виникнення банкрутства підприємств та організацій наводить Гук О.В. [15], виділяючи ознаки: спосіб закріплення; рівень керованості; період впливу; елементи, місце та рівень виникнення; механізм дії; етапи функціонування підприємства; масштаб; вид залучених ресурсів; етапи діяльності у певній сфері [15].

Проте, незважаючи на деяку відмінність у переліку наведених ризик-факторів виникнення банкрутства (об'єктивні та суб'єктивні; екзогенні та ендогенні; зовнішні та внутрішні), за своєю суттю по відношенню до суб'єкта господарювання вони є зовнішніми та внутрішніми.

Узагальнюючи визначення зовнішніх та внутрішніх ризик-факторів виникнення банкрутства підприємства, наведених у працях [12-15], можна сказати, що зовнішні ризик-фактори – це події, які є зовнішніми по відношенню до суб'єкта господарювання, та ймовірність виникнення яких не пов'язана з формами та методами організації роботи на самому підприємстві, а внутрішні – це події, які є внутрішніми по відношенню до суб'єкта господарювання, та ймовірність виникнення яких безпосередньо залежить від прийняття управлінських рішень, форм та методів організації роботи на самому підприємстві, виконанням персоналом підприємства своїх функціональних обов'язків.

Наведені вище ризик-фактори виникнення банкрутства для більшості суб'єктів господарювання є загальними. Але будь-якому підприємству, окрім загальних, притаманні ще й специфічні, які пов'язані з особливостями виробництва того чи іншого виду продукції, реалізацією товарів чи наданням послуг, здійсненням певного виду економічної діяльності в тій чи іншій галузі, секторі економіки.

З урахуванням специфіки діяльності суб'єктів господарювання готельно-ресторанного бізнесу у табл. 2 виділено найбільш істотні зовнішні (прямого та опосередкованого впливу) та внутрішні ризик-фактори виникнення банкрутства.

Висновки з проведеного дослідження. В процесі узагальнення та систематизації існуючих трактувань поняття «банкрутство» виділено три підходи до його розуміння: економічний, фінансовий та юридичний. З економічної точки зору поняття «банкрутство» характеризується як неспроможність або нездатність боржника задовольнити вимоги кредиторів у повному обсязі; фінансової – реалізацією катастрофічних ризиків в процесі фінансової, операційної та інвестиційної діяльності підприємства; юридичної – майновими

Ризик-фактори виникнення банкрутства суб'єктів господарювання готельно-ресторанного бізнесу

Ризик-фактори	Характеристика ризик-факторів
1 Зовнішні ризик фактори:	
1.1 прямого впливу:	
– попит	– сезонний характер готельно-ресторанних послуг; – зниження платоспроможного попиту населення
– конкуренції	– високий рівень конкуренції на ринку готельно-ресторанних послуг; – посилення монополізму; – неефективна цінова політика; – незадовільний стан номерного фонду готелю; – місце розташування закладів готельно-ресторанного бізнесу; – незадовільний рівень якості готельно-ресторанних послуг; – асортимент основних і додаткових послуг; – нерозвинутість інфраструктури; – негативний імідж закладів готельно-ресторанного бізнесу
– споживачі	– підвищення вимог споживачів до якості і безпеки готельно-ресторанних послуг матеріального (номери, обладнання, меблі, харчування) і нематеріального (сервіс, гостинність, дружелюбність, ввічливість) характеру; – купівельні звички; – переорієнтація населення розвинутих країн світу на здорове харчування;
– постачальники	– рівень налагодженості взаємозв'язків з постачальниками матеріально-технічних ресурсів;
– нормативно-правові та інституційні	– недосконалість та мінливість законодавчої та нормативно-правової бази; – недосконалість державної регуляторної політики; – бюрократизованість дозвільних процедур при реєстрації та веденні бізнесу; – значна кількість перевірок різними контролюючими органами суб'єктів господарювання готельно-ресторанного бізнесу; – відсутність державної цільової програми розвитку готельно-ресторанного бізнесу
– галузеві	– невідчутність та нематеріальність готельно-ресторанних послуг; – терміновий характер готельно-ресторанних послуг; – одночасність процесів виробництва і споживання; – обмежена можливість зберігання; – широка участь персоналу в технологічному циклі готельно-ресторанного обслуговування; – невизначеність і суб'єктивність критеріїв якості готельно-ресторанних послуг
1.2 опосередкованого впливу:	
– міжнародні	– процеси глобалізації та євроінтеграції; – зацікавленість з боку міжнародних готельних операторів до ринку України – міждержавні угоди та міжнародні організації у сфері гостинності; – митно-тарифні та нетарифні бар'єри; – діяльність транснаціональних корпорацій тощо
– політичні	– політична нестабільність в Україні; – воєнні дії на сході України; – відношення держави до власності, підприємництва тощо; – взаємовідносини з органами державної влади та місцевого самоврядування
– економічні	– економічний спад; – спадна динаміка основних макроекономічних показників; – високий рівень інфляції, нестабільність валютного курсу; – непривабливий інвестиційний клімат; – недосконалість податкової системи; – зростання цін на паливно-енергетичні та матеріально-технічні ресурси; – низький платоспроможний попит населення; – відсутність методики визначення та попередження банкрутства підприємств готельно-ресторанного бізнесу; – вплив умов країни постійного проживання на витрати споживачів готельно-ресторанних послуг; – вплив умов країн тимчасового перебування або світових цін на процес споживання готельно-ресторанних послуг тощо
– науково-технологічні	– поява новітніх інформаційних технологій: глобальні комп'ютерні системи резервування (booking.com, TripAdvisor, Top Hotels та ін.), інтегровані комунікаційні мережі, системи мультимедіа, інформаційні системи менеджменту та ін.; – розвиток техніки, обладнання, інструментів, процесів обробки та виготовлення продуктів, матеріалів і технологій в готельно-ресторанній сфері

– географічні	– фізико-географічні (ландшафт, рослинний і тваринний світ, водні ресурси, рельєф); – економіко-географічні (економіко-географічне положення та загальноекономічний рівень розвитку країни (регіону, району); ступінь розвитку внутрішнього готельно-ресторанного бізнесу; ступінь урбанізації; наявність транспортної і соціальної інфраструктури; можливості країни (регіону, району) щодо підготовки кадрів для обслуговування готельно-ресторанного бізнесу)
– природно-екологічні	– абіотичні (кліматичні, едафічні, орографічні, хімічні, фізичні); – біотичні; – антропогенні
– соціально-культурні	– низький рівень доходів населення; – національні традиції та звички; – спосіб життя; – ставлення до відпочинку; – проблеми міжнетнічних відносин; – соціальна відповідальність; – соціальний добробут; – вимоги контролю якості навколишнього середовища; – економія енергії;
– демографічні	– щорічне скорочення чисельності населення України; – міграція населення; – вікова структура населення (зростання питомої ваги людей похилого віку)
2 Внутрішні ризик-фактори:	
– ресурсні	– дефіцит трудових, фінансових та матеріальних ресурсів; – обмеженість земельних ресурсів; – обмеженість та висока вартість паливно-енергетичних і матеріально-технічних ресурсів; – низька доступність кредитних ресурсів (високі відсоткові ставки за комерційними кредитами, складність процедур їх отримання); – щорічне скорочення висококваліфікованого наукового і кадрового потенціалу
– виробничі	– одночасність процесів виробництва і споживання; – обмежена можливість зберігання; – низький рівень кваліфікації персоналу
– економічні	– неефективність операційної, інвестиційної та фінансової діяльності; – неефективне використання ресурсів; – понаднормові залишки запасів; – уповільнення обігу капіталу; – зростання дебіторської та кредиторської заборгованостей; – дефіцит власних оборотних коштів; – збільшення витрат; – зниження показників рентабельності;
– інноваційні	– низький рівень впровадження інновацій: електронного управління готельно-ресторанними закладами; інформаційних технологій в просуванні готельно-ресторанних послуг на ринку; «відкритих кухонь»; екологічних інноваційних технологій тощо
– організаційні	– низький рівень організації надання готельно-ресторанних послуг; – недосконалість організаційної структури управління; – низький рівень організації маркетингу; – відсутність внутрішнього контролю

Джерело: власна розробка авторів

правовідносинами між підприємством-боржником та його кредиторами, інтересами держави та суспільства. Критичний аналіз виділених підходів дозволив запропонувати авторське визначення поняття «банкрутство», під яким розуміється неспроможність суб'єкта господарювання відновити свою платоспроможність і виконувати свої зобов'язання перед кредиторами та державою, строк яких наступив.

У ході дослідження з'ясовано, що для діагностики та прогнозування ймовірності банкрутства підприємства важливе значення має встанов-

лення причин або ризик-факторів його виникнення. В результаті аналізу ризик-факторів виникнення банкрутства суб'єктів господарювання встановлено, що окрім загальних, будь-якому підприємству притаманні ще й специфічні, які пов'язані з особливостями виробництва того чи іншого виду продукції, реалізацією товарів чи наданням послуг, здійсненням певного виду економічної діяльності в тій чи іншій галузі, секторі економіки.

З урахуванням специфіки діяльності суб'єктів господарювання готельно-ресторанного бізнесу виділено найбільш істотні зовнішні (прямого та

опосередкованого впливу) та внутрішні ризик-фактори виникнення банкрутства з подальшою їх деталізацією і конкретизацією. До зовнішніх ризик-факторів прямого впливу віднесені: попит, конкуренцію, споживачів, постачальників, нормативно-правові та інституційні, галузеві; а опосередкованого – міжнародні, політичні, економічні, науково-технологічні, географічні, природно-екологічні, соціально-культурні, демографічні. До внутрішніх ризик-факторів виникнення банкрутства підприємств готельно-ресторанного бізнесу віднесені: ресурсні, виробничі, економічні, інноваційні, організаційні.

Уточнення економічного змісту поняття «банкрутство» та виділені ризик-фактори виникнення банкрутства готельно-ресторанних закладів дозволять в реальних господарських ситуаціях своєчасно виявляти ці ризики, використовувати різні способи і методи впливу на них (ухилення, локалізація, дисипація та компенсація) з метою підвищення ефективності їх фінансово-господарської діяльності, відновлення платоспроможності шляхом санації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг; 2-е изд. М.: ИНФРА-М, 1999. URL: <http://www.ebk.net.ua/Book/Ses/b/0030.htm> (дата звернення: 15.11.2019).
2. Саблина Н.В., Кривеженко В.В. Банкрутство підприємства: причини і пути преодоления. *БИЗНЕС ИНФОРМ*, 2010, 10: 7-11.
3. Берест М.М., Тимошенко А.П. Критичний аналіз змісту економічної категорії банкрутство. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 2010, 29: 69-72.
4. Frey L. Rena Staatliche Finanzhilfen far Airlines und Airports? Wirtschaftswissenschaftliche Betrachtungen zum Fall Swissair. Wirtschaftswissenschaftliches Zentrum WWZ der Universitat Basel, 2001.
5. Воронкова Т.Є., Рибальченко Н.П. Банкрутство підприємства та шляхи його подолання. *Міжнародний науковий журнал Інтернаука*, 2017, 2 (2): 39-43.
6. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. 2-е изд. К. : Эльга, 2009. 645 с.
7. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов: Пер. с англ. М.: ЗАО «Олимп – Бизнес», 1997. 1120 с.
8. Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д. Економічна сутність поняття «банкрутство»: причини виникнення та наслідки на підприємстві. *Інфраструктура ринку*. 2018, 18: 127-133.
9. Яблонська А.С. Діяльність арбітражних керуючих: нормативне врегулювання та необхідність законодавчого вдосконалення. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_4793 (дата звернення: 18.11.2019).
10. Бутирська Ірина. Правовий статус учасників провадження у справі про банкрутство. *Підприємництво, господарство і право*, 2016, 12: 89-94.
11. Асеева Н.В. Обеспечение частных и публичных интересов при банкротстве предприятия : монография. Донец. ун-т экономики и права. Донецк : ДонуЭП, 2013. 200 с.
12. Коваленко О.В., Скляренко К.В. Банкрутство підприємств України: причини та наслідки. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_4_066.pdf, 2013.
13. Волот О.І., Бабич І.М., Ткаченко О.О. Банкрутство підприємства: сутність, ймовірність та методи визначення. *Науковий вісник Полісся*, 2015, 4: 61-67.
14. Троц І.В. Визначення поняття банкрутства та причини його виникнення у сучасних умовах розвитку. *Вісник Дніпропетровського університету*, 2011, 5(2): 221-228.
15. Гук О.В. Сутність та причини банкрутств підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 2006, 575: 58–64.

REFERENCES:

1. Raizberh B. A., Lozovskiy L. Sh., Starodubtseva E. B. (1999) *Sovremenniy ekonomicheskiy slovar [Modern economic dictionary]*. Moscow: INFRA-M. Available at: <http://www.ebk.net.ua/Book/Ses/b/0030.html> (accessed 15 November 2019).
2. Sablina N. V., Krivezhenko V. V. (2010) *Bankrotstvo predpriatiia: prychny i puti preodoleniia [Bankruptcy of an enterprise: causes and solutions]*. *BIZNES INFORM*. Vol. 10. pp. 7-11.
3. Berest M. M., Tymoshenko A. P. (2010) *Krytychnyi analiz zmistu ekonomichnoi katehorii bankrutstvo [A critical analysis of the content of the economic category of bankruptcy]*. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. vol. 29, pp. 69-72.
4. Frey L. (2001) *Rena Staatliche Finanzhilfen far Airlines und Airports? Wirtschaftswissenschaftliche Betrachtungen zum Fall Swissair*. *Wirtschaftswissenschaftliches Zentrum WWZ der Universitat Basel*.
5. Voronkova T. Ye., Rybalchenko N. P. (2017) *Bankrutstvo pidpriemstva ta shliakhy yoho podolannia [Bankruptcy of the enterprise and ways to overcome it]*. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal Internauka*. vol. 2 (2), pp. 39-43.
6. Blank I. A. (2009) *Upravlenie finansovoi bezopasnosti predpriatiia [Enterprise Financial Security Management]*. Kyiv: Elha. (in Russian)
7. Breily R., Maiers S. (1997). *Printsyipy korporativnykh finansov [Corporate Finance Principles]*. Moscow: ZAO "Olimp – Biznes". (in Russian)
8. Rudyka V. I., Velykyi Yu. M., Zoma O. D. (2018) *Ekonomichna sutnist poniattia "bankrutstvo": prychny vynyknennia ta naslidky na pidpriemstvi [The economic essence of the concept of "bankruptcy": causes, and consequences for the enterprise]*. *Infrastruktura rynku*. vol. 18, pp. 127-133. (in Ukrainian)
9. Yablonska A. S. *Diialnist arbitrazhnykh keruichykh: normativne vrehulivannia ta neobkhidnist zakonodavchoho vdoskonalennia [Arbitrators' Activities: Regulatory Regulation and Need for Legislative Improvement]*. Available at: https://minjust.gov.ua/m/str_4793 (accessed 18 November 2019).
10. Butyrskaya Iryna (2016) *Pravovyi status uchasykyiv provadzhennia u spravi pro bankrutstvo [Legal*

status of participants in bankruptcy proceedings]. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. vol. 1, pp. 89-94.

11. Aseeva N. V. (2013) *Obespechenie chastnykh i publicnykh interesov pri bankrotstve predpriatiia Donetsk* [Ensuring private and public interests in case of bankruptcy of an enterprise]. DonUEP. (in Russian)

12. Kovalenko O. V., Skliarenko K. V. (2013) *Bankrutstvo pidpriemstv Ukrainy: prychny ta naslidky* [Ukrainian enterprises: causes and consequences]. Available at: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_4_066.pdf (accessed 20 November 2019).

13. Volot O. I., Babych I., Tkachenko O. O. (2015) *Bankrutstvo pidpriemstva: sutnist, ymovirnist ta metody*

vyznachennia [Bankruptcy of the enterprise: essence, probability and methods of detection]. *Naukovyi visnyk Polissia*. vol. 4, pp. 61-67.

14. Trots I. V. (2011) *Vyznachennia poniattia bankrutstva ta prychny yoho vynyknennia u suchasnykh umovakh rozvytku* [Determination of the concept of bankruptcy and its causes in modern conditions of development]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu*. Vol. 5(2). pp. 221-228.

15. Huk O. V. (2006) *Sutnist ta prychny bankrutstv pidpriemstv* [The essence and causes of bankruptcies of enterprises]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnik"*. Vol. 575. pp. 58-64.

Zhadan Tetiana

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Economic Analysis and Accounting
National Technical University
“Kharkiv Polytechnic Institute”

Melen Olena

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Economic Analysis and Accounting
National Technical University
“Kharkiv Polytechnic Institute”

Yakimenko-Tereschenko Nataliia

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of Economic Analysis and Accounting Department
National Technical University
“Kharkiv Polytechnic Institute”

**BANKRUPTCY OF THE ENTERPRISE: THE ESSENCE OF THE CONCEPT
AND THE MAIN RISK FACTORS OF ITS ARISING IN THE HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS**

The purpose of the article. In the process of its functioning and development, the hotel and restaurant business enterprises of Ukraine face a number of problems related to insolvency, loss-making and the payment crisis, which in turn leads to the appearance of such an economic phenomenon as bankruptcy. The annual increase in the number of bankrupt enterprises of the hotel and restaurant business requires the search for the most effective ways, tools and methods for managing them, taking into account the specifics of their activities and risk factors for bankruptcy. In this regard, the main purpose of the article is to disclose the economic essence of the concept of “bankruptcy”, clarify its content and identify the main risk factors for bankruptcy of hotel and restaurant business enterprises.

Methodology. The methodological basis of the study includes a set of methods of scientific knowledge. In order to achieve the set goal and solve the set tasks, the work uses general scientific and special methods of cognition: the historical approach – to reveal the economic essence of the concept of “bankruptcy”; analysis and synthesis, a systematic approach – to generalize and systematize approaches to understanding the concept of “bankruptcy”, highlighting risk factors for hotel and restaurant business enterprises.

Results. As a result of generalization and systematization of the existing interpretations of the concept of “bankruptcy”, three approaches to its understanding (economic, financial and legal) are identified, which made it possible to clarify its economic essence. In the process of the study it was found that to diagnose and predict the likelihood of bankruptcy of the enterprise, it is important to identify the main risk factors for its occurrence. It is proved that in addition to the general risk factors for bankruptcy, any enterprise is also characterized by specific ones related to the specifics of production, sale of goods or the provision of services, and the implementation of a certain type of economic activity in a particular industry or sector of the economy. Taking into account the specifics of the activities of hotel and restaurant business entities, the most significant external (direct and indirect impacts) and internal risk factors for bankruptcy are identified with their subsequent refinement and specification.

Practical implications. Clarification of the economic content of the concept of “bankruptcy” and identification of risk factors for bankruptcy of hotel and restaurant business enterprises will allow in real business situations to identify these risks in a timely manner, to use various methods and methods of influencing them (avoidance, localization, dissipation and compensation) in order to increase their effectiveness financial and economic activities, the restoration of solvency through rehabilitation.

Value/originality. In the process of the study, the existing interpretations of the concept of “bankruptcy” are generalized and systematized, three approaches to its understanding (economic, financial and legal) are distinguished, its economic essence is specified. In order to timely diagnose and predict the likelihood of bankruptcy of hotel and restaurant business enterprises, to develop measures to prevent it, the most significant external (direct and indirect impacts) and internal risk factors for bankruptcy are identified taking into account the specifics of their activities.